

Sanomalehtiopista tiedotusoppiin

Hanno Hardtin (1992, 4) mukaan angloamerikkalainen viestinnän tutkimuksen historiankirjoitus on tähän saakka ollut hyvin katkemallista ja satunnaista. Silti voidaan sanoa, että viestintä institutionalisoitui akateemiseksi oppiaineeksi USA:ssa 1940-1960-luvuilla, jolloin pääosa viestinnän tutkimus- ja opetuslaitoksista perustettiin (Robinson 1988, 104). Tuohon aikaan tutkimuksen valtavirtanimiä olivat mm. sellaiset tutkijat kuin Bernard Berelson, Carl Hovland, Paul Lazarsfeld, Harold Lasswell ja Wilbur Schramm. Tällöin myös empiiris pohjainen *mass communication research* -perinne syrjäytti vähitellen lehdistön historiallisen tutkimuksen, joka siihen saakka oli ollut vallitsevana (ks. esim. Swindler 1954, 216-219).

Suomalaisesta viestinnän tutkimuksesta ei historioita juuri ole kirjoitettu, yksittäisiä pro gradu -tutkielmia, artikkeleita ja juhla julkaisuja lukuunottamatta [ks. esim. Himanen (1975), Kaukonen (1976), V. Pietilä, ym. (1990) Särmä (1992), Nordenstreng (1985)]. Vaikenemiseen vaikuttavat monet seikat. Oppiala on niin nuori, ettei sillä ole toistaiseksi ollut aikaa katsoa taakseen. Kuten Tarmo Malmberg (1995) on todennut, viestintätieteet ovat moderni keksintö (modernista val-

Artikkelissa tarkastellaan historiallisen tutkimusotteen katoamista suomalaisesta joukkoviestinnän tutkimuksesta. Näkökulma on pääasiassa oppialan sisäisessä kehityksessä. Tarkastelu nojaa kahden maan suurimman yliopiston opetusohjelmien ja opinnäytetöiden erittelyyn. Artikkelissa painotetaan historiallisen tutkimuksen tärkeyttä ja perätään myös kotimaisen viestinnän tutkimuksen oppihistoriaa koskevaa keskustelua.

tio-opista Keränen 1993, 105, sosiologiasta Mäkelä 1991), ja tästä seuraa, että niiden keskeinen ominaisuus on suuntaaminen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Myös useat niistä tutkijoista, jotka olivat keskeillä paikoilla alaa synnyttämässä, pitävät edelleen hallussaan ylimpiä virkoja. Tämä ei voi olla vaikuttamatta siihen, miten he itse tai muut arvioivat alan kehitystä. Kysymys ei niinkään ole ole tietoisesta sensuurista kuin siitä, että harva meistä kykenee oman toimintansa kriittiseen itsearviontiin. Nuoremmat tutkijat taas harvoin uskaltavat kriittisesti arvioida aikakautta, jota he itse eivät ole eläneet, mutta jonka keskeiset henkilöt vaikuttavat yhä esimerkiksi asiantuntijoina viranhaussa tai apurahoja myönnettäessä.

Marja Keräsen mukaan retorisisessa tieteen tutkimuksessa keskeisiä kysymyksiä on esimerkiksi se, kenen näkökulmasta jokin esiintyy jonakin ja uudelleenpolitisoi historiaa. Kenen näkökulmasta tieteenalan perustajia ovat nämä tai nuo? Mistä näkökulmasta tradition keskeisiä käännekohtia tai murroksia olivat ne tai nuo? Mistä lokaatiosta katsoen tiede määritetty näin tai noin? (Keränen 1996) Veikko Pietilä puolestaan kirjoittaa siitä, miten angloamerikkalaisen tiedotustutkimuksen historiankirjoituksessa jäsentävän näkökulman näyttää tarjonneen ennen muuta se, mihin tiedotustutkimuksen perinteeseen sitoutuneena kirjoittaja on alan menneisyyttä luodannut. Hän mainitsee esimerkkinä Elihu Katzin ja Paul

Lazarsfeldin, jotka legitimoitakse oman lähestymistapansa leimasivat aieman tutkimusperinteen taikaluoti- tai lääkeruiskumalliin pohjautuvaksi suoriin vaikutuksiin uskoviksi tutkimuksiksi. Pietilän mukaan keskeisimmät erimielisyydet koskevat alan varhaisia avauksia, jolloin ei ollut syntynyt mitään oppialarakennetta, joka voisi tarjota pohjaa avausten yksituumaisemmalle tarkastelulle. (Pietilä 1994, 6-16)

Veikko Pietilä, Tarmo Malmberg ja Kaarle Nordenstreng (1990, 165-185) tarjoavat toistaiseksi ainoan yrityksen hahmottaa suomalaisen joukkoviestinnän (kirjoittajat käyttävät termiä *mass communication*) tutkimuksen kehitystä. Artikkelista nousee kolme eri ajanjaksoa: 1) alkuvaiheet: yksimielisyyden aika, 1960-luvun alusta 1970-luvun alkuun, 2) erilaisuudesta vastakohtiin, 1970-luvun alusta 1980-luvun lopulle, ja 3) tilanne tänään. On kuitenkin huomattava, että kirjoittajat keskittyvät omaan aikakauteensa, vuosiin, jolloin he itse toimivat aktiivisesti alan tutkijoina, ts. modernin tiedotusopin aikakauteen. Modernia tiedotusoppia edeltävää sanomalehtiopin kautta he luonnehtivat "hajanaisiksi lehdistöä ja sen persoonallisuuksia koskeviksi tutkimuksiksi". (V. Pietilä ym. 1990, 168) Tämä sanomalehtioppia koskeva arvio on esimerkki alkuperäiskertomuksista, jotka kertovat siitä, mistä tutkimussuunta tai tieteenala sai alkunsa. Keräsen mukaan useimmiten kyse on kehityksestä, siitä miten uusi ja parempi korvaa vanhan ja huonon. Keränen siteeraa Billigiä (1993, 119-120), joka kirjoittaa siitä, miten syvään käsitys tieteen edistymisestä on sisäänrakentunut akateemiseen maailmaan. Vanhan korvaaminen uudella tulee mahdolliseksi ja välttämättömäksi, kun vanha korvataan holhoavan vähätellen. (Keränen 1996)

Tämän artikkelin tavoitteena on osoittaa, että modernin tiedotusopin tuominen Suomeen hautasi alleen viestinnän historiallisen tutkimuksen. Kuten Scannel (1996) toisaalla tässä lehdessä kirjoittaa, modernit yhteiskunnat eivät arvosta mennyttä, sillä saavuttaakseen moderniutensa niiden on tehtävä selkeä ero menneisyyteen. Samasta ilmiöstä on kyse, kun tieteelliset paradigmat vaihtuvat: uusi paradigma voi nousta vain osittamalla vanhan paradigman vanhentuneeksi, virheelliseksi tai puutteelliseksi.

Artikkelin tarkoituksena on myös kiinnittää huomio siihen, että suomalainen viestinnän tutkimus on saavuttanut vaiheen, jossa on tärkeää aloittaa itsereflektio, ts. yrittää ymmärtää, miksi olemme tilanteessa, jossa olemme. Itseymmärrys edellyttää aina oman historian tuntemusta. Historiallinen tutkimus ja oppihistoriat kietoutuvat väistämättömästi yhteen: emme voi ymmärtää historiallisen tutkimuksen asemaa ilman, että tunnemme oppihistorioita.

Artikkelini keskittyy sanomalehtiopin kauteen (1920-luvulta 1960-luvulle) ja tiedotusopin varhaiseen jaksoon (1970-luvun puoliväliin), jota V. Pietilä ym. kuvaavat yksimielisyyden ja osittain myös erimielisyyden kausiksi. Olen nimennyt

kaudet seuraavasti:

- 1) saksalaisvaikutteisen sanomalehtiopin kausi 1920-luvulta 1950-luvulle,
- 2) amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin kausi 1960-luvulta 1970-luvun alkuun,
- 3) itäeurooppalaisvaikutteisen marxismi-leninisin aalto 1970-luvulla

Artikkelini keskittyy nimenomaan historiallisen tutkimuksen asemaan eri kausina ja erityisesti niissä murroskohdissa, joissa kausi vaihtuu. Artikkelia varten olen käynyt läpi Helsingin ja Tampereen tutkintovaatimukset sekä luettelot valmistuneista opinnäytetöistä tutkitulta ajanjaksolta. Tutkintovaatimukset välittävät sen, mitä kunakin ajankohtana on pidetty tärkeänä opiskelijoille. Ne ovat, kuten kaikki hyvin tiedämme, kompromissien tulosta, mutta näyttävät silti peruslinjat. Valmistuneet opinnäytetyöt perustuvat usein opiskelijoiden yksilöllisiin valintoihin, mutta ovat harvoin täysin irrallaan annetusta opetuksesta ja ohjauksesta. Tarkasteluni rajoittuu kahteen laitokseen, jotka kuitenkin ovat alan vanhimmat laitokset Suomessa.

Se seikka, että artikkelini pohjautuu ainoastaan kirjallisiin lähteisiin, kadottaa välttämättä suuren osan tutkitun ajanjakson merkitysrakenteista. Kuten Raymond Williams kirjoittaa, merkitysrakenne on kunkin aikakauden kulttuuri, sen eletty elämä. Kun tämän merkitysrakenteet kantajat ovat poissa, emme enää kykene tavoittamaan tuon ajanjakson koko kulttuuritraditiota, vaan ainoastaan valitun tradition. (Williams 1963, 64-68) Näin tämä artikkeli pystyy vain osaksi tavoittamaan tutkitun ajanjakson yleisiä tai oppialan sisäisiä merkitysrakenteita.

Saksalainen sanomalehtitiede ja sen suomalainen versio

Viestinnän tutkimuksen kehityksessä varhaisena vaiheena pidetään saksalaista sanomalehtitiedettä (*Zeitungswissenschaft*), jonka keskeisinä niminä mainitaan esimerkiksi Hermann Diez, Emil Dofivat, Otto Groth ja Emil Löbl (ks. esim. Groth 1948). Saksassa sanomalehtitieteen institutionalisoituminen tapahtui välittömästi ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäinen sanomalehtiopin (*Zeitungskunde*) lehtoraatti perustettiin Münsterin yliopistoon vuonna 1919. Vuonna 1926 sanomalehtioppia opetettiin jo kuudessatoista yliopistossa ja muutamissa teknisissä korkeakouluissa. Sanomalehtioppi määriteltiin aluksi yksinkertaisesti tiedoksi sanomalehdistä. Uusi oppiala lähti aluksi kehittymään lehdistön historiana, koska kaikki vuosisadan alkuun mennessä julkaistu teoreettinen aineisto oli lähinnä lehdistön historiaa. (Kaukonen 1976, 6, 31)

Suomessa sanomalehtiopin opetus alkoi perinteisten yliopistojen ulkopuolella. Kansalaiskorkeakoulu (myöhemmin Yhteiskunnallinen Korkeakoulu) aloitti toimintansa vuonna 1925. Sanomalehtitutkinto oli yksi korkeakoulun kolmesta tutkinnosta. (Salmelin 1985, 5) Tutkintovaatimukset määrittivät sanomalehtimiehen tärkeimmät aineet seuraavasti:

Tietopuolisessa suhteessa ovat hänelle tärkeimpiä aineita yleinen valtio-oppi ja kansantaloustiede sekä sanomalehtityötä varten sovellettu sosiologia, johon myös luetaan sosiaalipsykologia, sosiaalietikka, sanomalehdistön *historia* sekä logiikan alkeet. Tämän lisäksi edellytetään alemman arvosanan kurssia joko sosiaalipolitiikassa tai osuustoimintaopissa sekä valtiosääntö- ja hallinto-oikeudessa.

(Kansalaiskorkeakoulu 1926, 9, kursivointi kirjoittajan)

Sanomalehtitutkinto oli näin varhaisista vuosista alkaen selkeästi suuntautunut yhteiskuntatieteisiin. Historian osuus painottui kuitenkin vielä enemmän itse tutkintovaatimuksissa. Sanomalehden historia kuului kirjapainotiedon, nykyajan sanomalehdistön yhteiskuntaopin valossa ja sanomalehtitekniikan ohella perus-

opintoihin (Kansalaiskorkeakoulu 1926, 31). Yleiseen sanomalehtioppiin luettiinkin sanomiston historia, nykyajan sanomisto, sanomiston suhde valtioon ja yhteiskuntaan, painovapauslaki, tekijänoikeus jne. (Kansalaiskorkeakoulu 1927-1928 1927, 9-10)

Saksalaisen sanomalehtitieteen vaikutus näkyy selvästi tutkintovaatimuksiin kuuluvissa kirjoissa: Löbliä (1903), Dieziä (1910) ja Dovifatia (1927) (ks. esim. Kansalaiskorkeakoulu 1927-1928, 30-31). Kaikki nämä kirjat käsittelevät paljolti myös viestinnän historiaa. On kuitenkin huomattava, että jo varsin varhain, vuonna 1930, tutkintovaatimuksiin tuli englanninkielisiä kirjoja. Suurin osa niistä keskittyi käytännön journalismiin. (Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1930, 33) Myöhemmin sanomalehtioppi jaettiin kahteen pääosaan: sanomalehtitekniikkaan ja yleiseen sanomalehtitietoon. Yleisen sanomalehtiedon luennot koskivat sanomalehdistön historiaa ja nykyajan sanomalehdistöä eri maissa (Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1935, 46-47).

Sanomalehtiopin ensimmäinen professuuri perustettiin vuonna 1947, mutta virantäyttöprosessi kesti kaikkiaan seitsemän vuotta. Eri syistä viranhaku jouduttiin uusimaan kolme kertaa ennenkuin tiedekunta pääsi ratkaisuun professuurin alanmäärittelystä. Opetusalaa määriteltiin seuraavasti:

- 1949 Sanomalehtitekniikka, sanomalehdistön *historia*, sanomalehtisosiologia ja sanomalehtipsykologia
- 1951 Sanomalehdistön *historia* ja sanomalehtisosiologia
- 1954 Lehdistö kokonaisuudessaan, erityisesti sanomalehti*historia* ja sanomalehtisosiologia

(Himanen 1985, 23, kursivoinnit kirjoittajan)

Kotimaisessa kirjallisuudessa väitellyt Eino Suova hoiti aluksi virkaa ja nimettiin vuonna 1956 sanomalehtiopin ensimmäiseksi professoriksi. Hänen aikakaudellaan historiaa käsittelevien kirjojen osuus vahvistui huomattavasti. Vuodesta 1953 sanomalehtiopin laudaturiin kuului pakollisena kohtina kaksi teosta Suomen sanomiston historiasta ja jonkin ulkomaan sanomiston historiaa käsittelevä erikoisteos (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma 1953, 13-15). Myös approbatur-vaiheeseen kuului luentosarja tai kirjallisuutta Suomen lehdistön historiasta (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma 1959, 25).

Tutkintovaatimukset ja annettu opetus näkyivät myös tehdyissä opinnäytteissä. On laskettu, että melkein kaksi kolmasosaa pro gradu-tutkielmien aiheista liittyi lehdistöhistoriaan (Särmä 1992, 244). Esimerkiksi vuonna 1956 kaikki sanomalehtiopissa hyväksytyt gradu-työt käsittelivät lehdistön historiaa. Näiden töiden joukossa olivat mm. Pertti Hemánuksen *Johannes Linnankosken "Uusimaa" paikallislehtenä*, Pentti Salmelinin *Algoth Untola "Työmiehen" kirjoittajana ja toimittajana 1917-1918* ja Osmo A. Wiion *Ensimmäisiä pilalehtiä. Pilalahdistön historiaa La Caricaturesta Veitikkaan*. (Tutkielmaluettelo 1927-1992 1992, 40). Vuosina 1949-1958 Suomessa hyväksyttiin neljä viestinnän tutkimuksen alaan kuuluvaa väitöskirjaa, joista kolme käsitteli lehdistön historiaa. Samalla kaudella hyväksytyt liseniaattitutkielmat (3) olivat kaikki lehdistön historiaa. (Himanen 1975, 58).

Amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin kausi

Amerikkalaisvaikutteinen tiedotusoppi ilmestyi yksittäisinä kirjoina Helsingin yliopiston sosiologian ja valtio-opin tutkintovaatimuksiin jo 1950-luvulla. Helsingin yliopisto aloitti tiedotusopin opetuksen vasta vuonna 1967, mutta sitä ennen sosiologia ja valtio-oppi vastasivat annetusta tiedotusopillisesta opetuksesta. Lazarsfeldin ym. *The People's Choice* (1948) ja Lasswellin ym. (1949) teos *Language*

of Politics -teokset ilmestyivät valtio-opin laudatur-vaatimuksiin vuonna 1952 (Valtiotieteellinen tiedekunta 1952), mutta katosivat kahden vuoden kuluttua. Sosiologian laudaturiin tuli samana vuonna sosiaalipsykologian kohta, johon kuului Cantrilin (1945) ja Hovlandin (1949) teokset (Valtiotieteellinen tiedekunta 1952). Edelleen sosiologia otti vuodesta 1956 kommunikaation sosiologian ja sosiaalipsykologian (vuodesta 1957 kommunikaatiotutkimus) laudaturin valinnaiseksi kohdaksi. Siiheen kuuluivat Berelsonin (1952), Katzin ja Lazarsfeldin (1960) sekä Hovlandin ym. (1949) teokset. Samana vuonna valtio-opin laudaturiin ilmestyi yleisen mielipiteen ja sanomalehdistön valinnainen kohta, jossa voitiin tenttiä mm. Schrammin (1949) ja Lasswellin ym. (1949) teokset. Seuraavana vuonna samaan kohtaan lisättiin Berelsonin (1952) sisällön erittelyä koskeva teos. Vuonna 1959 kirjat poistuivat vaatimuksista, mutta laudaturissa saattoi tenttiä poliittisia symboleita käsittelevän teoksen [Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot 1956, 19-21; Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot (1957), 21; Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot (1959), 23]. Valtio-opin laudaturvaatimuksiin lisättiin vuonna 1966 poliittisen kommunikaation valinnainen kohta. (Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot 1966, 31). Kohdassa saattoi tenttiä mm. Klapperin (1960) ja Schrammin (1949) teoksia (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967, 72).

Särmä ajoittaa muutoksen alkamisen Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa vuoteen 1960, jolloin sosiologian tutkintovaatimukseen tuli Bernard Berelsonin (1952) kirja *Content Analysis*. Kahta vuotta aikaisemmin oli ilmestynyt Allardtin ja Littusen (1958) *Sosiologia*, jossa joukkotiedotuksesta oli oma lukunsa. Samaan aikaan julkaistiin myös ensimmäiset sisällön analyysit. YKK:n sosiologian laitoksella aloitettiin luennoita joukkotiedotuksen tutkimuksesta vuonna 1960. (Säilä 1992, 248)

Suovan kuoleman jälkeen sanomalehtiopin professuuri Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa (vuodesta 1966 Tampereen Yliopisto) muutettiin vuonna 1961 lehdistö- ja tiedotusopin professuuriksi. Muutokseen vaikuttivat edelleen myös sekä radion ja television muuttunut asema että yhdysvaltalaisen empiirisen sosiologian tuonti Suomeen kansainvälisten kontaktien (muutamien keskeisten vaikuttajien ASLA- ym. stipendimatkat) ja toisaalta Yleisradion kautta (Pietilä ym. 1990, 169; Himanen 1975, 64). Pertti Hemánuksen mukaan sanomalehtiopin hiipuminen tapahtui jo aikaisemmin. Hän viittaa muistelmissaan Suovan kaudelta siihen, miten Suovan voimat hupenivat 1950-luvun loppuvuosina. Hemánuksen mukaan Suova ei itse asiassa edustanut saksalaista sanomalehtitiedettä, vaan oli jo moderni: hän kaipasi empiiristä näyttöä. (Hemánus 1985, 86-89) Voidaankin ehkä sanoa, että Suova lähestyi tutkimuskohdettaan enemmän käytännön sanomalehtiopin kuin sanomalehtitieteen lähtökohdista.

Uusi professori, journalisti ja sosiologi Raino Vehmas, nimitettiin virkaansa vuoden 1963 alusta alkaen, mutta hoiti virkaa viransijaisena jo aikaisemmin. Vehmas piti saksalaista sanomalehtitiedettä "raskassoutuisena ja suurelta osin hedelmättömänä" (Vehmas 1967/1985, liite 7) Edelleen Vehmaksen oman lausunnon mukaan hän oli 1960-luvun alusta alkaen yrittänyt suunnata Suomen joukkotiedotustutkimusta amerikkalaisille linjoille ennen kaikkea tri Schrammin journalistisen koulukunnan hengessä (Himanen 1976, 33) Tutkintovaatimukset alkoivatkin muuttua välittömästi. Approbaturiin tuli nyt uutena kommunikaatio-opin peruskurssi ja amerikkalainen kirjallisuus alkoi syrjäyttää saksalaista kirjallisuutta. Yhdysvaltalaisen tutkijoiden Wilbur Schrammin (1949), Fred Siebertin ym. (1963), Berelsonin (1952), Joseph Klapperin (1960) ym. tekstejä tarjottiin nyt suomalaisten lehdistö- ja tiedotusopin opiskelijoiden luettaviksi. Vaikka kaikille tasoille jäi vielä sanomalehdistön historiaa käsitteleviä teoksia, laudaturissa valittavasta yhden maan lehdistön historiasta tuli vain yksi valinnaisesta kymmenestä kohdasta. (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma II A 1963, 25-28)

Radikaali murros näkyi myös opinnäytetöissä. Vuosina 1961-1962 lehdistöopis-

sa ei valmistunut yhtään pro gradua ja kolmena seuraavana vuonna vain yksi gradu -työ vuodessa. Myöskään liseniaattitöitä ei jätetty tarkastettaviksi vuosien 1959-1963 aikana. Ensimmäinen Vehmaksen kauden liseniaattityö oli Pertti Hemánuksen sanomalehtien rikosuutisia käsittelevä työ vuonna 1964 (Hemánus 1964). Pentti Salmelinin samana vuonna valmistunut liseniaattityö Suomen työväenlehdistön historiasta oli aloitettu jo Suovan kaudella (Salmelin 1964). Ensimmäinen Vehmaksen kauden väitöskirja oli Hemánuksen Helsingin sanomalehtien rikosaineisto (1966), joka edusti jo uutta tiedotusoppia.

Lukuvuonna 1965-1966 lehdistö- ja tiedotusoppi jaettiin kahtia; sanoma- ja aikakauslehtilinjaan ja radio- ja televisiolinjaan. Syksyllä 1969 aloitti toimintansa tiedotusopin (radio- ja tv-opin) professori. Tähän virkaan nimitettiin huhtikuussa 1971 Kaarle Nordenstreng. Professori Vehmakselle oli myönnetty virkavapautta kesästä 1970 lähtien ja seuraavan vuoden kesällä hän erosi lopullisesti virasta. Virka julistettiin uudelleen haettaviksi kesällä 1971 ja virkaan nimitettiin Pertti Hemánus vuoden 1973 elokuusta lähtien. (Himanen 1985, 33-38)

Helsingin yliopistossa lehdistöopin opetus aloitettiin vuonna 1967. Sen tarkoituksena oli "jakaa sanomalehtialan perustietoja luennoin ja käytännöllisin harjoituksin niille, jotka aikovat joukkotiedotusalalle". Valtiotieteellinen tiedekunta järjesti kaksi luentosarjaa: toimitustyön perusteet sekä lehdistö ja yhteiskunta. Mitään arvosanaa ei lehdistöopin opintojen suorittamiseen ollut, mutta opiskelijat saattoivat halutessaan ottaa VTK-tutkinnon yhdeksi aineeksi Tampereen yliopiston lehdistö- ja tiedotusopin. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967 (1967), 75) Kun Helsingissä järjestettävien lehdistöopin kurssien opiskelijamäärä osoittautui erittäin suureksi, katsottiin tiedekunnan piirissä olevan aihetta kehittää opetus approbatur ja cum laude -tasolle.

Varsinaisena oppiaineena tiedotusoppi tuli valtiotieteelliseen tiedekuntaan syksyllä 1968. Tiedotusopin ensimmäiseksi lehtoriksi valittiin Taimi Torvinen, joka oli väitellyt poliittisesta historiasta. Torvinen oli työskennellyt pitkään ammattitoimittajana. Koska tiedotusopissa ei voitu suorittaa laudatur-arvosanaa, alalle erikoistuvan oli valittava pääaineekseen sosiologia tai yleinen valtiooppi. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 74)

Opinto-opas määritteli aineen vuonna 1968 seuraavasti:

Tiedotusoppi käsittelee joukkotiedotustoimintaa ja joukkotiedotusvälineitä sosiaalisina ilmiöinä, tiedonvälityksen sosiologiaa ja sosiaalipsykologiaa perusteita sekä joukkotiedotustoiminnan vaikutuksia poliittiseen elämään, yhteiskunnan rakenteeseen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen

(Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 74).

Vuoden 1968 ensimmäiset tutkintovaatimukset noudattavat amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin traditiota Schrammeineen (1949), Klappereineen (1960) ja Sola Pooleineen (1969). Vaatimuksissa näkyy kuitenkin vielä Taimi Torvisen sormenjälki, ja approbaturiin kuuluu mm. Steinbyn (1969), Salmelinin (1967) ja Seikko Eskolan (1965) lehdistön historiaa käsitteleviä teoksia. Cum laude approbaturin lopussa on myös kaksi kirjaa lehdistön historiasta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 75-76)

Taimi Torvinen jatkoi koko yliopistouransa ajan luennoimista Suomen tai kansainvälisen lehdistön kehitysvaiheista. Helsingiläinen tiedotusoppi sen sijaan muuttui nopeasti. Vuoden 1971 opinto-opas ilmoitti, että "kommunikaatiotutkimus perustuu suurella määrällä kvantitatiivisiin mittauksiin, joten tilastotieteen ja matemaattisten metodien opiskelu on cum laude -tasoa varten erittäin suositeltavaa (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-72 (1971), 101).

Tällä tavoin molemmat tiedotusopin laitokset olivat vuoteen 1970-luvun alkuun mennessä omaksuneet amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin lähestymistavat ja menetelmät. On mielenkiintoista huomata, kuinka helsinkiläinen tiedo-

tusoppi vailla lehdistöopin traditiota siirtyi tiedotusoppiin vielä suoremmin kuin Tampereen laitos. Kun USA:ssa ensimmäiset tiedotusopin laitokset oli perustettu 1940-luvulla (Robinson 1988, 104), Suomessa vastaava kehitys saatettiin loppuun 1970-luvun alkuun mennessä.

Itäeuroopalaisvaikutteisen marxismi-leninismien aalto

Tarmo Malmberg jakaa marxilaisen tiedotustutkimuksen kahteen eri jaksoon Suomessa: ensimmäiseen (1969-1975) ja toiseen aaltoon (1976-1977) (Malmberg 1981, 39-47). Malmbergin mukaan tutkimusperinne alkoi hahmottua Eino S. Revon pääjohtajakauden (1965-1969) yleisradiotutkimuksessa ja institutionalisoitui Kaarle Nordenstrengin valinnassa tiedotusopin professoriksi Tampereen yliopistoon vuonna 1971.

Marxismin ensimmäinen aalto näkyi myös Tampereen yliopiston tiedotusopin (radio- ja tv-oppi) laitoksen tutkintovaatimuksissa. Se oli aluksi yhdistelmä koti- ja ulkomaisesta marxilaisvaikutteisesta tutkimuksesta sekä neuvostoliittolais- ddr:läisestä marxismi-leninismistä. Esimerkiksi V.I. Leninin *Ideologinen työ* (1970) ilmestyi Siebertin ym. teoksen (1963) rinnalle vuonna 1971. Samaan aikaan laudaturiin tuli Herbert Schillerin *Mass Communications and American Empire* (1971) maitsiaksi yhdysvaltaisesta kriittisestä tutkimuksesta. (Tampereen yliopisto 1971, 62-65) Seuraavana vuonna marxilaisten kirjojen määrä lisääntyi jo huomattavasti. Opiskelijat lukivat jo approbatur -vaiheessa Nordenstrengin omien monisteen rinnalla Viewegin ja Waltherin *Imperialistisesta journalismista* -monisteen kera mm. Yrjö Engeströmin *Koulutus luokkayhteiskunnassa* (1970) -kirjaa. Cum laude approbaturin vaatimuksiin kuuluivat mm. Spirkinin (1972), Gramscin (1968), Viewegin ja Waltherin sekä Jopken teoksia. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 127-129) Lukuvuonna 1973-1974 cum laude approbaturiin ilmestyi Spirkinille vaihtoehtoisena *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* (Konstantinov 1972), jota luettiin yhdessä Ketosen *Euroopalaisen ihmisen maailmankatsomuksen* kanssa (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973), 123-125). Myöhemmin vaatimuksiin lisättiin vielä lisää ddr:läisiä ja neuvostoliittolaisia kirjoja sekä *The Democratic Journalist* -lehden vuosikerta (ks. esim. Opinto-opas 1974-1975 (1974), 124-126).

Siitä huolimatta, että painettu ja sähköviestintä oli nyt erotettu eri laitoksiin, tutkintovaatimukset muuttuivat yhdessä asiassa täysin samankaltaisiksi: historia katosi lähes kokonaan sekä sanoma- ja aikakauslehti- että radio- ja televisio-opin tutkintovaatimuksista. Sanoma- ja aikakauslehtilinjan vaatimuksissa vuosina 1972-1973 oli laudatur-vaiheessa yksi valinnainen lehdistön rakennetta ja kehitystä käsittelevä kohta, mutta muutoin approbaturiin kuuluvaa Steinbyn (1969) teosta lukuunottamatta vaatimukset olivat puhtaita historiasta. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 79-80) Radio- ja tv-opin vaatimukset lukuvuonna 1972-1973 noudattelivat samaa linjaa, mutta vielä täydellisemmin historiasta puhdistettuina, sillä vaatimuksissa oli historiasta jäljelle jäänyt vain Siebertin ym. *Four Theories of the Press* (1963) (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 127-129). Seuraavana vuonna tämäkin kirja oli poistunut. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-74 (1973), 123-125)

Marxismi-leninismi alkoi näkyä myös helsinkiläisissä tutkintovaatimuksissa vuodesta 1972 lähtien, jolloin myös viestinnän historiaa käsittelevät kirjat vähitellen katosivat. *Joukkotiedotuksen teoria* -kohtaan tulivat nyt luettaviksi Dancen (1967) *Human Communication Theory* -kirjan ja *Four Theories of the Press* -teoksen (Siebert ym. 1963) ohella myös Leninin *Ideologinen työ* (1970) ja Otto-Ville Kuusisen (1964) artikkelit *Lehdistön vapaudesta* ja *Lehdistön vapaudesta ja vas-*

tuusta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1972-1973, 112).

Konstantinovin (1972) *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* kuului yhdessä Wiion *Ymmärretäänkö sanomaasi?* -kirjan (1968) kanssa approbaturin johdattusta tiedotusoppiin -osaan. Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet säilyikin tutkintovaatimuksissa (cum laudessa) viisi vuotta eli vuoteen 1978, jolloin Osmo A. Wiio tuli tiedotusopin laitoksen ensin virkaatekeväksi professoriksi ja sitten vakinaiseksi professoriksi (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1978-1979 (1978) 182-186).

Leninit ja Kuusiset poistuivat jo ennen helsinkiläisen tiedotusopin ensimmäisen apulaisprofessorin Pertti Tiihosen nimitystä vuonna 1975. Tällöin alkaneen laudatur-opetuksen myötä tutkintovaatimukset muuttuivat yhä puhdaspiirteisemmäksi angloamerikkalais-suomalaiseksi tiedotusopiksi. Uusissa laudaturvaatimuksissa oppialaa katsottiin joko psykologisesta, sosiaalipsykologisesta tai sosiologisesta tarkastelutavasta käsin. Historiallista tutkimusotetta uudet vaatimukset eivät enää tunteneet, yksittäisiä kirjoja lukuunottamatta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1976-1977 (1976), 167-171; Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1977-1978 (1977), 167-171)

Tampreen yliopiston tiedotusopin vaatimuksista viimeiset marxilais-leniniläiset teokset poistuivat vuosikymmenen vaihteeseen mennessä lukuunottamatta Arbatovin *Ideologinen työ ja aikamme kansainväliset suhteet* (1976), joka säilyi kansainvälisen viestinnän kohdassa vuoteen 1983 saakka. Marxilaisen tutkimuksen ensimmäisen eikä toisenkaan aallon aikana viestinnän historiallista tutkimusta käsitteleviä kirjoja ei juuri kuulunut tutkintovaatimukseen. Kun vuonna 1976-1977 laudaturissa oli valinnaisena kohtana journalistiikan linjalla joukkotiedotuksen historia ja tuotantorakenne, siinä luettiin mm. Beglowin (1971) kirja (Tampereen yliopisto, 112-117).

On tärkeä huomata marxilaisuuden selkeä vaikutus sekä Tampereen että Helsingin tutkintovaatimukseen 1970-luvun alkuvuosina. Molemmat laitokset eivät omaksuneet ainoastaan yhdysvaltalaisista mass communication research -traditioita vaan myös neuvostoliittolais- DDR:n marxismi-leninismien tutkintovaatimuksiinsa. Marxismin ensimmäinen aalto suomalaisen tiedotusopin tutkintovaatimuksissa näkyi ensisijaisesti itäeurooppalaisena marxismi-leninisminä, ei länsieurooppalaisena marxismina. Se, kuten amerikkalaisvaikutteinen tiedotusoppikin, laiminloi viestinnän historiallisen tutkimuksen.

Keskustelu

Tähän saakka suurin osa tutkijoiden mielenkiinnosta on kohdistunut tiedotusopin kauden ristiriitaisuuksiin (esim. Wiio versus Ahmavaara-Nordenstreng -paradigma, Hemanus versus K. Pietilä, Malmberg-paradigma, ks. esim. V. Pietilä 1990, 171-178). Sen sijaan paradigmaattinen repeämä, joka tapahtui sanomalehtiopin vaihtuessa tiedotusoppiin on jäänyt lähes huomiotta.

Modernin tiedotusopin läpimurtoa voidaan pitää pääsyynä historiallisen tutkimuksen aseman romahtamiselle. Samantyyppinen kehitys oli tapahtunut esimerkiksi valtio-opissa jo 1950-luvulla (Keränen 1993, 105). Tämä kehitys syveni edelleen tiedotusopin marxilaisessa vaiheessa. Viestinnän historiallinen tutkimus lähes katosi lehdistöopin muuttuessa tiedotusopiksi ja muutti majaa tiedotusopista historiatieteisiin. Lehdistö-historiallinen tutkimus kiinnittyi pääosin historian laitokseen tiedotusopin laitoksen sijaan ja myöhemmin erityisesti *Suomen sanomalehdistön historia* -projektiin Helsingin ja Turun yliopistojen historian laitoksella. Tiedotusoppiin jäi muutama yksinäinen ratsastaja yksinäisine opinnäytteineen ja tutkimuksineen (ks. esim. Tulppo 1976, Salminen 1976, 1979)

Suhteessa historialliseen tutkimukseen suomalaisen tiedotusopin varhainen

vaihe on hämmästyttävän yksituumainen niin amerikkalaisen tiedotusopin kuin itäeuroopalaisen marxismi-leninismien omaksumisessa. Tässä mielessä voidaan todellakin puhua V. Pietilän ym. tapaan yksimielisyyden ajasta. Sekä Helsingissä että Tampereella otettiin käyttöön lähes samat oppikirjat. Osaltaan tämä johtuu tutkijapopulaation pienuudesta: osittain samat henkilöt toimivat opetusviroissa niin Helsingissä kuin Tampereellakin. 1970-luvun alussa vaikuttanut voimakas sosialistinen opiskelijaliike vaikutti voimakkaasti tutkintovaatimuksiin. Kun tieteenala oli nuori ja vasta muotoutumassa, se oli varsin herkkä erilaisille vaikutuksille. Tämä artikkeli ei keskittyessään tutkintovaatimuksiin ja opetusohjelminkaan voikaan tavoittaa tuon aikakauden tunnerakennetta.

Williamsin mukaan kunkin aikakauden tunnerakenne katoaa sen kantajien myötä. Kaikkia väistyneitä emme pysty enää tavoittamaan. Miltä tuntui Taimi Torvisesta kun nuoret miehet ajoivat hänen ohitseen? Miltä tuntui kaikista niistä tutkijoista, jotka olivat aloittaneet tutkimustyönsä lehdistöopin kaudella, mutta joutuivat vääntäytymään kvantitatiivisiksi uuden tiedotusopin myötä? Tunnerakenteen edes osittainen tavoittaminen on mahdollista aikalaishaastattelujen avulla. Suomalaisen viestinnän tutkimuksen oppihistoriat huutavat tekijöitään.

Miksi viestinnän historiallinen tutkimus "kiellettiin kahdesti", ensin amerikkalaisenvaikutteisen tiedotusopin ja sitten marxismien myötä? Ensimmäinen kieltäminen oli siinä suhteessa dramaattisempi, että useat opettajista ja tutkijoista oli koulutettu sanomalehtiopin kaudella. Siitä huolimatta tai juuri siksi he hylkäsivät sen tradition kokonaan ja tekivät tilaa uudelle tiedotusopille. Ne tutkijat, jotka tulivat kokonaan muilta tieteenaloilta tiedotusoppiin eivät ehkä puolestaan tunteneet sanomalehtitieteen traditiota. Näin se "vanhanaikaisena" oli helppo heittää syrjään. Samanaikainen sähköisen viestinnän laajeneminen haastoi samanaikaisesti olemuksellaan sanomalehtiopin, joka ei edes tuntenut televisiota ja radiota. Tiedotusoppi edusti uutta ja modernia, lehdistöoppi vanhaa ja siksi väistyvää. Myös sanomalehtioppiin liittyvä nationalismi (useimmat lehdistöhistoriallisista töistä käsittelevät nimenomaan Suomen lehdistöhistoriaa) täytyi tuntua ajastaan jälkeensä jääneeltä tilanteesta, jossa tiedotusopin kirjat saapuivat valtameren takaa, jonne tutkijat itsekin suunnistivat.

Vaikka esimerkiksi tamperelainen tiedotusoppi myöhemmin palautti historiaa käsitteleviä kirjoja tutkintovaatimuksiinsa ja teki lehdistöhistorian kurssin pakolliseksi opiskelijoille perusopintovaiheessa vuonna 1984 (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1984-1985 (1984), 141), historiallinen tutkimusote jäi varsin marginaaliseksi suomalaisessa tiedotusopissa. Helsinkiläinen tiedotusoppi, joka aloitti suuremmin yhdysvaltalais-vaikutteisesta traditiosta, muodostui vieläkin historiattomammaksi. Organisaatioviestinnän introduointi vuodesta 1979 eteenpäin muutti helsinkiläiset tutkintovaatimukset vielä "modernimmiksi" (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1979-1980 (1979) 184-187). Koska historiaa oli niin vähän jäljellä enää opetuksessa ja tutkintovaatimuksissa, se heijastui myös opinnäytteisiin. Viestinnän historiaa käsittelevät opinnäytetyöt ovat olleet poikkeuksia niin Helsingissä kuin Tampereellakin.

Monet lehdistöhistorioitsijat kokivat vierautta uutta tiedotusoppia kohtaan, mutta vaikenivat, vetäytyivät tai sopeutuivat vastustamisen sijaan (ks. esim. Kivikuru 1988). Ehkä juuri tästä syystä lehdistöopin ja tiedotusopin välistä vastakkainasettelua ei ole mielletty paradigmaattisena vastakkainasetteluna. Tiedotusopin uusi metodi, määrällinen sisällönerittely [Veikko Pietilän opetusmoniste sisällön erittelystä ilmestyi vuonna 1969 (Pietilä 1969)] tuntui haastavan myös historian perinteisen laadullisen analyysin. Monet historioitsijat omaksuivatkin määrällisen sisällönerittelyn omaan tutkimukseensa (ks. esim. Teikari 1973). Kvantitatiiviset menetelmät olivat ikäänkuin objektiivisempia ja eksaktimpia kuin historian tutkimuksen kvalitatiiviset menetelmät (Salokangas 1984, 52).

Viestinnän historiallisen tutkimuksen toinen kieltäminen tapahtui marxilaisel-

la kaudella. Modernit marxilaiset tiedotusoppineet vierastivat paitsi lehdistöhistorian laadullista tutkimusotetta, myös sen ei-yhteiskuntatieteellisyyttä. Heidän mukaansa tiedonvälitystä ja siinä tapahtuneita muutoksia ei voitu tarkastella irrallaan yhteiskunnan (ja erityisesti tuotantoinstituutioiden) kehityksestä (Nordenstreng & Starck 1970, 11; Hemánus & Varis 1977, 7). Marxisin lisääntyvä vaikutus suomalaisessa tiedotusopissa syvensi edelleen kuilua lehdistöhistorioitsijoiden ja tiedotusoppineiden välillä. Siitä huolimatta, että historiallinen materialismi tunnusti historian tutkimuksen tärkeyden, joukkoviestinnän historian palauttaminen pelkkään talouteen tuotti ongelmia jopa tiedotusoppineille itselleenkin. Periaatteessa tunnustettiin historiallisen tutkimuksen tärkeys, mutta itse tutkimuksen määrä jäi vähäiseksi (poikkeuksena K. Pietilän väitöskirja 1980). Näin syntyi jako, jossa toisaalta tiedotusoppineet teoretisoivat historiaa, mutta eivät keränneet itse empiriaa, ja toisaalta lehdistöhistorioitsijat keräsivät empiriaa, mutta eivät olleet kiinnostuneita teoriasta. On myös mielenkiintoista huomata, että kun brittiläinen kulttuuritutkimus tuli Suomeen 1980-luvulla, siihen sisällytettiin syvää historiallisuutta ei uudelleenlöydetty Suomessa, vaan sekin omaksuttiin pelkästään nykyisyyden tutkimuksena. Näin siitäkin huolimatta, että esimerkiksi Tarmo Malmberg kirjoitti jo vuonna 1981 historiantutkimuksen roolista aidosti tiedotusopillisena tematisointina eikä vain historiatieteen osana (Malmberg 1981, 3).

Keskustelua lehdistöhistorioitsijoiden ja tiedotusoppineiden välillä ei juuri syntynyt. Yksi harvoista yrityksistä oli Raimo Salokankaan *Tiedotustutkimus* -lehden keskustelupalstalla vuonna 1984 julkaistu puheenvuoro *Historiallisesta tiedotustutkimuksesta*. Tällöin hän valittelee "tiedotusoppineidenkin tekstien rivien välistä toisinaan pilkistävää asennetta, että lehdistöhistoriallinen tutkimus on kuin joku järjenjuoksultaan jähmeänsorttinen vanhempi serkku, jota ikänsä ja voimiensa vuoksi ja kohteliaisuussyistäkin on kuitenkin kohdeltava varovasti". Puheenvuoronsa lopussa hän toivoi kannanottoja seuraaviin ongelmiin: (Salokangas 1984, 52-54)

- 1) Millaista tutkimusta tiedotusoppineet haluaisivat historiantutkijoiden tekevän?
- 2) Minkä verran historiantutkijoilla on syytä itsekritiikkiin alan perinteisen teoriakielteisyyden vuoksi?
- 3) Mitä kunkin mielestä voisi olla historiallinen tiedotustutkimus?

Salokankaan puheenvuorosta on tänä vuonna tullut kuluneeksi 12 vuotta. Monet asiat ovat muuttuneet tässä ajassa. Ala on kasvanut ja maantieteellisesti laajentunut: maan ainoa tiedotusopin laitos on enää Tampereen yliopistossa, kun taas muissa yliopistoissa opetetaan viestintää (Helsinki), viestintätieteitä (Jyväskylä, Vaasa), elokuva- ja televisiotiedettä (Turku) tai mediatiedettä (Rovaniemi). Humanistisen tutkimuksen takaisintulo yhteiskuntatieteisiin on hälventänyt rajaa humanististen ja yhteiskuntatieteiden välillä. Tiedotusoppineet itse ovat kääntyneet humanistisiin tieteisiin ja niiden laadullisiin menetelmiin. Jos 1980-luvun tiedotusoppineet eivät olleet halukkaita keskusteluun, ehkä 1990-luvun viestinnän tutkijat ovat. Tämä keskustelu voisi osaltaan auttaa itsereflektiotamme: keitä olemme, mistä tulemme ja minne olemme menossa?

- Scannell, Paddy (1995)
 Historia, media ja historiankirjoitus. Tiedotustutkimus 19(1996):1.
- Schiller, Herbert I. (1971)
 Mass communications and American empire. Boston: Beacon Press.
- Schramm, Wilbur (1949) (ed.)
 Mass Communications: A Book for Readings. Urbana: University of Illinois Press.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-1972 (1971). Helsingin yliopisto. Helsinki: Sanomapaino.
- Siebert, Fred S. & Peterson, Theodore & Schramm, Wilbur (1963)
 Four Theories of the Press. Urbana: University of Illinois Press.
- Smith, Alfred G. (1966)
 Communication and Culture: Readings in the Codes of Human Interaction. New York: Holt, Rineheart and Winston.
- Sola Pool, Ithiel de (1969)
 Trends in Content Analysis. Urbana: University of Illinois Press.
- Spirkin, A. (1972)
 Teoria, joka uudistaa maailmaa: Lenin marxilaisesta filosofiasta. Moskova: Edistys.
- Steinby, Torsten (1969)
 Suomen sanomalehdistö: historiallinen katsaus. Porvoo: WSOY.
- Swindler, William F. (1954)
 Trends in Mass Communications research through 1953. Journalism Quarterly, Spring, pp. 215-219.
- Särmä, Pentti (1992)
 Suovan myötä sanomalehtiedosta sanomalehtitieteeseen. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.)
 Tiedotusopin peruskurssin lukemisto. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos, No. 44.
- Tampereen yliopisto (1971). Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tutkinnot ja kurssivaatimukset lukuvuonna 1971-1972.
 Tampere: Kirjapaino Hermes.
- Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Opinto-opas 1976-1977. Ei painopaikkaa, vuotta tai kustantajaa.
 Teikari, Erkki (1973)
 Puolueiden päälehtien ulkopolitiittinen suunta vuosina 1933-1944. Tampere: Hämeen kirjapaino.
- Tutkielmaluettelo 1927-1992 (1992) Tiedotusopin laitoksella valmistuneet oppinnäytetyöt.
 Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos, julkaisuja sarja E, No. 2.
- Tulppo, Pirkko (1976) (toim.)
 Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen. Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotoimintaa. Porvoo: WSOY.
- Valtiotieteellinen tiedekunta (1952) Valtiotieteellisen tiedekunnan hyväksymät opintoja ja tutkintoja koskevat määräykset
 sekä tutkintovaatimukset. Tammikuu. Moniste.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967 (1967). Kannuvalajat ry. Helsinki: KK:n kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968) Kannuvalajat ry. Helsinki: KK:n kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-1972 (1971). Helsingin yliopisto. Helsinki: Sanomapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1972-1973 (1972). Helsingin yliopisto. Oy Tilgman Ab.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973). Helsingin yliopisto. Oy Tilgman Ab.
- Valtiotieteellisen opinto-opas 1976-1977 (1976). Helsingin yliopisto. Forssa: Aurasen Kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1977-1978 (1977). Helsingin yliopisto. Forssa: Aurasen kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1978-1979 (1978). Helsingin yliopisto. Forssa: Kirjapaino Auranen.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1979-1980 (1979). Helsingin yliopisto. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Vehmas, Raino (1967/1985)
 Lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkömät. Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta.
 Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja, sarja C, No 7.
- Vieweg, Klaus ja Walther, Willy (1972)
 Imperialistisesta journalismista. Moniste. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Wiio, Osmo A. (1956)
 Ensimmäisiä pilalehtiä. Pilalehdistön historiaa La Caricaturesta veitikkaan. Yhteiskuntatieteellinen korkeakoulu.
 Julkaiseman lehdistöopin pro gradu -tutkielma.
- Wiio, Osmo A. (1968)
 Ymmärretäänkö sanomaasi: viestintä-tiedonvälitys. Helsinki: Weilin+Göös.
- Williams, Raymond (1963)
 The Long Revolution. Hammondswoth: Penguin Books.
- Yhteiskunnallinen korkeakoulu (1930). Opetussuunnitelma ja tutkintovaatimukset. Helsinki: Petäjän kirjapaino.
- Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1935 (1935). Helsinki: Kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma (1953). Hyvinkää: Hyvinkään kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma (1959). Hyvinkää: Hyvinkään kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma II A (1963).
 Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kurssivaatimukset. Tampereen yliopisto. Tampere: Tammer-paino.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972).
 Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen keskuspaino.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973). Tampereen yliopisto. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1984-1985 (1984). Tampereen yliopisto. Mänttä: Mäntän kirjapaino.